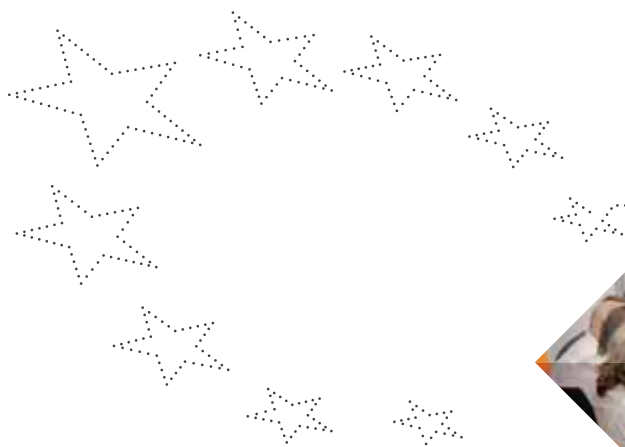

Nauka u ulozi zaštite potrošača

od njive do trpeze

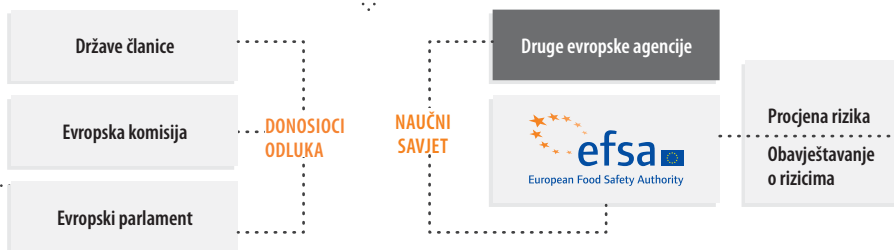

EFSA – Organizacija na temeljima nauke koja štiti i informiše potrošače

■ Evropska uprava za bezbjednost hrane (EFSA) pruža nepristrasne i vrhunske naučne savjete kako bi pomogla političarima pri donošenju odluka o rizicima u vezi sa hranom. Ovo je najbitniji dio institucionalnog okvira u Evropskoj uniji (EU) koji osigurava bezbjednost potrošača, kao i životinja i okoline od bilo kakvih rizika povezanih sa lancem ishrane. Ključna djelatnost EFSA je naučna procjena rizika, specijalizovano polje

primjenjene nauke koje obuhvata razmatranje naučnih podataka i studija u cilju procjene rizika koji se povezuju sa određenim opasnostima. Uprava takođe ima bitnu ulogu u davanju savjeta svojim glavnim partnerima, zainteresovanim stranama i široj javnosti, blagovremeno, pregledno i jasno, doprinoseći na taj način prevazilaženju jaza između nauke i potrošača.

Evropa u saradnji za veću bezbjednost hrane

■ Nakon što je u 2002. godini povjerenje javnosti uzdrmano serijom informacija o hrani koja je uticala na ljudsko zdravlje, Evropska unija je usvojila Opšti zakon o hrani (Uredba EZ 178/2002) pružajući sveobuhvatan okvir za regulatorni sistem Evropske unije u oblasti ishrane, zasnovan na nauci. Ključni elementi su bili funkcionalno razdvajanje procjene rizika i upravljanja rizikom i uspostavljanje EFSA, sa akcentom na visokom nivou kvaliteta nauke, nezavisnosti, otvorenosti, transparentnosti i spremnosti za brzo reagovanje – što i danas predstavlja ključne vrijednosti EFSA-e. Dok je EFSA preuzela na sebe ulogu procjenjivača rizika, tijela Evropske Unije koja upravljaju rizicima (Evropska komisija, Evropski parlament i države članice Evropske unije) su zadržali

kontrolu nad donošenjem zakona i propisa, politike i prevencije, kao i mjerama kontrole.

Ključ uspjeha ovog sistema leži u aktivnom uključivanju i saradnji sa zainteresovanim stranama i partnerima na evropskom i nacionalnom nivou. Preko svog Savjetodavnog foruma EFSA blisko sarađuje sa nacionalnim upravama za bezbjednost hrane u oblasti naučnih aktivnosti, prikupljanja i praćenja podataka i aktivnosti razmjene informacija. Uprava takođe održava redovne sastanke sa organizacijama koje predstavljaju potrošače, industriju, nevladine organizacije za zaštitu prirode i ostale zainteresovane strane, kako bi ohrabrila njihovo angažovanje i upoznavanje sa radom ove organizacije.

LANAC ISHRANE – OD NJIVE DO TRPEZE

Evropski lanac ishrane se kontinuirano razvija i polje djelovanja EFSA se proširilo na oblasti čiji se broj ubrzano povećava a koja se odnose na bezbjednost lanca ishrane: bolesti uzrokovane hranom, zagađivači, zdravlje i dobrobit životinja, zaštita zdravlja bilja, proizvodnja i distribucija hrane, inovacije u sektoru hrane su samo neke od njih. Savjeti koje EFSA danas daje odgovornim za upravljanje rizikom su temelj za mnoge zakone i propise koji postoje da zaštite evropske potrošače od rizika u pogledu hrane – na putu od njive do gazdinstva i od prerade do trpeze.

Njiva i gazdinstvo

Zaštita zdravlja bilja

■ Poljoprivredni usjevi obezbjeđuju većinu naše hrane i hrane za životinje. EFSA pomaže u zaštiti potrošača tako što daje naučne savjete koji su temelj regulisanja sigurne upotrebe pesticida i drugih proizvoda za zaštitu zdravlja bilja. Uprava je pomogla Evropskoj uniji da analizira stotine aktivnih supstanci koje se nalaze u pesticidima i da ustanovi standardne granice dozvoljenog nivoa ostataka u Evropi, koje su naučno zasnovane. Naučnici EFSA takođe procjenjuju rizike koje štetočine i korov nanose zdravlju biljaka uključujući usjeve na njivi kao i njihov uticaj na okolinu.

Životinje

■ Zdravlje i dobrobit životinja namijenjenih proizvodnji hrane (kao što su goveda, kokoške i svinje) za vrijeme uzgoja, njege, transporta i klanja mogu imati značajne posljedice po zdravlje ljudi. EFSA procjenjuje uticaj koji uslovi

držanja i tretman životinja mogu imati kako na zdravlje životinja tako i ljudi, uključujući i radnike u ovoj industriji.

Okolo 75% novih bolesti koje su se od 2000. godine pojavile kod ljudi potiču od životinja ili proizvoda životinjskog porijekla. Takozvane „zoonoze“ su bolesti koje se mogu prenijeti sa životinja na ljude, uključujući putem hrane. Naučni savjeti EFSA-e, prikupljanje podataka i praćenje stanja su doprinijeli kampanji širom Evropske unije čiji je cilj kontrola i smanjenje prisustva bakterija kao što su salmonela i kampilobakterija koje, kada se nađu u životinjama mogu da zaraze hranu. Zahvaljujući tome, u roku od pet godina došlo je do smanjenja slučajeva zaraze salmonelom kod ljudi za polovinu, na svega 100.000, čime je značajno pojačana zaštita potrošača od bolesti koje potiču od hrane.

EFSA takođe vrši procjenu bezbjednosti hrane za životinje, koja je bitna za zdravlje životinja,

okolinu i bezbjednost hrane životinjskog porijekla. Od osnivanja EFSA-e 2002. godine, procjena rizika i praćenje stanja od strane Uprave predstavlja neprekidnu, snažnu nit koja pruža podršku postojećim naporima u oblasti upravljanja rizikom koja su se suočila sa velikim brojem zabilježenih slučajeva BSE („bolesti ludih krava“) kod goveda širom Evropske unije, a koji je pao sa nekoliko hiljada početkom 21. vijeka na 44 u 2010.

Okolina

■ Svakim danom sve više se od EFSA zahtijeva da razmotri mogući uticaj lanca ishrane na raznolikost biljnih i životinjskih staništa. Na primjer, Uprava vrši procjenu ekološkog rizika genetski modificovanih usjeva kao i pesticida i dodataka hrani za životinje koje koriste poljoprivrednici. EFSA takođe procjenjuje moguće rizike po zdravlje ljudi i životinja od strane zagađivača okoline. Vazduh, zemlja, voda i biljke mogu biti kontaminirane

zagađivačima okoline i materijama kao što su metali u zemlji ili otrovi koje proizvode određene vrste gljiva. Ovo je često posljedica ljudskih aktivnosti kao što su industrijska emisija ili izduvni gasovi automobila. Ljudi mogu biti izloženi ovim supstancama u prirodi ili unošenjem preko zagađene hrane ili vode. Njihovo taloženje u tijelu može tokom vremena dovesti do štetnih posljedica.

Od prerade do trpeze

Prijevoz i skladištenje

■ Sirovine koje se koriste u proizvodnji hrane, ili životinje i trupovi koji se prevoze ili skladište, mogu biti izloženi potencijalnim rizicima od biološke infekcije i hemijske kontaminacije. Na primjer, može biti hemijskih ostataka od prethodnog tereta prevezenog teretnim kontejnerima koji se koriste za transport jestivog ulja i masti. EFSA procjenjuje rizik od takve kontaminacije koji potiče od kontakta sa, na primjer, mehanizacijom, vozilima i materijalom za pakovanje, pružajući naučne savjete licima koja se bave upravljanjem

rizikom o mogućim mjerama da se ovi rizici smanje.

Priprema i proizvodnja hrane

■ Sektor hrane je u Evropi regulisan na način da zaštiti potrošače od mogućih rizika u vezi sa hranom i hranom za životinje, ostavljajući takođe prostora kompanijama za inovacije. Uprava procjenjuje bezbjednost odobrenih sastojaka hrane kao što su aditivi, začini, enzimi i hranljive materije sa ciljem da pomogne odgovornim za upravljanje rizikom pri odobravanju njihove upotrebe u namirnicama.

Na primjer, EFSA je ocijenila hiljade začina korišćenih u namirnicama i do 2020. godine je planirano da se završi ponovno ocjenjivanje svih aditiva u namirnicama koji su odobreni u Evropskoj uniji prije 2009. godine. EFSA naučnim savjetovanjem utiče na odluke odgovornih za upravljanje rizikom koje se tiču bezbjednosti i dozvoljene upotrebe ovih sastojaka; u nekim slučajevima, neki aditivi i začini su, kao posljedica rada EFSA-e, bili

uklonjeni sa tržišta Evropske unije. Uprava procjenjuje bezbjednost procesa proizvodnje hrane (na primjer po pitanju reciklaže plastike koja se koristi u pakovanju hrane) i pomoćnih sredstava koja se u industriji hrane koriste za preradu.

Inovacije u sektoru hrane

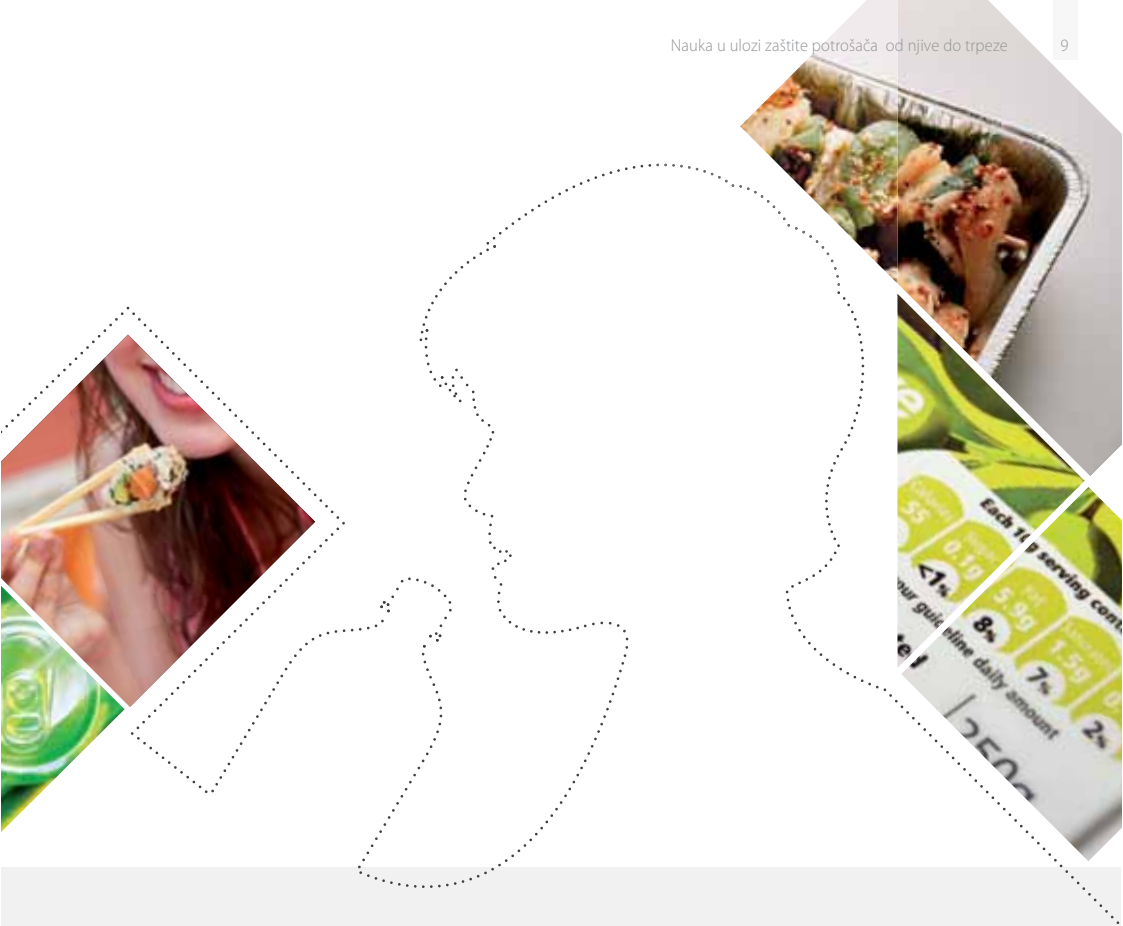
■ Današnji potrošači, u pogledu izbora, kvaliteta, cijene, nutritivne vrijednosti i dostupnosti hrane, zahtijevaju mnogo više nego prethodna generacija. Sektor hrane je odgovorio na ove potrebe za proizvodima i informacijama inovacijama, novim sastojcima, tehnologijom, prehrambenim proizvodima i obavještavanjem o njima. Kao neko ko stoji na braniku bezbjednosti hrane u Evropi, zajedno sa svojim partnerima na evropskom i nacionalnom nivou, EFSA je direktno uključena u procjenu naučnog rada koji stoji iza takvih inovacija uzimajući u obzir bezbjednost, a u nekim slučajevima i efikasnost.

U biotehnologiji, na primjer, zakonodavstvo Evropske unije je zahtijevalo da EFSA razvije

pristup uporedne procjene rizika kako bi razmotrila potencijalni uticaj genetski modifikovanih usjeva ili životinja, kojim se procjenjuje njihov uticaj u poređenju sa tradicionalnom nemodifikovanim ekvivalentom. Uprava takođe daje naučne savjete o kloniranju i novoj hrani, a trenutno razmatra i primjenu nanotehnologije u svojim procjenama rizika na nekoliko proizvoda prehrambenog sektora, uključujući aditive i pakovanje hrane.

Izjave o nutritivnoj vrijednosti ili korisnosti namirnica po zdravlje mogu pružiti informacije koje će pomoći potrošaču da se opredijeli za zdravu ishranu. EFSA ocjenjuje naučni osnov takvih izjava kako bi se uvjerila da ne dovode u zabludu potrošače. Do kraja 2012. godine, EFSA je ocijenila više od 3 000 zdravstvenih izjava.

Potrošnja hrane

■ Podršku radu organizacije EFSA predstavljaju ogromni koraci načinjeni u oblasti prikupljanja podataka o trendovima i navikama po pitanju potrošnje hrane. EFSA dosljedno jača svoju podršku prikupljanju podataka i ostalim vidovima naučne saradnje sa državama članicama, izdvojivši u 2012. godini preko 9 miliona evra za ove aktivnosti. Ovaj napredak nam omogućava da bolje razumijemo šta jedemo, upознаvajući se sa radom organizacije EFSA kako u oblasti bezbjednosti hrane tako i po pitanju davanja savjeta o ishrani, dijeti i zdravlju.

Naučni rad organizacije EFSA takođe stoji iza odluka o davanju uputstava o ishrani; njene preporučene vrijednosti za unos hranljivih materija i energije zasnivaju se na najnovijim

studijama i pomažu vlastima u državama članicama da ustanove preporuke u pogledu nutritivnih vrednosti i daju praktične savjete o pravilnoj ishrani.

Posljednjih decenija došlo je do povećanja broja materijala i proizvoda korišćenih pri pakovanju hrane, kontejnerima, kutijama i posudama. Uprava procjenjuje potencijalni rizik u vezi sa upotrebom plastike, papira, aktivnih i pametnih supstanci, mastila i smole korišćenih u materijalima koji dolaze u kontakt s hranom, gdje spadaju i reciklirani materijali, prije nego što se odobre za upotrebu u Evropskoj uniji.

Kako EFSA funkcionira

■ Organizacijom EFSA-e upravlja nezavisni Upravni odbor čiji članovi su postavljeni da djeluju u javnom interesu i ne predstavljaju nijednu vladu, organizaciju niti sektor. Odbor od 15 članova određuje budžet EFSA i usvaja godišnji program rada. Izvršni direktor EFSA je pravni zastupnik Uprave. On/ona je odgovoran/na za operativne poslove, kadrovska pitanja i sastavljanje godišnjeg programa rada uz konsultacije sa Evropskom komisijom, Evropskim parlamentom i državama članicama Evropske unije.

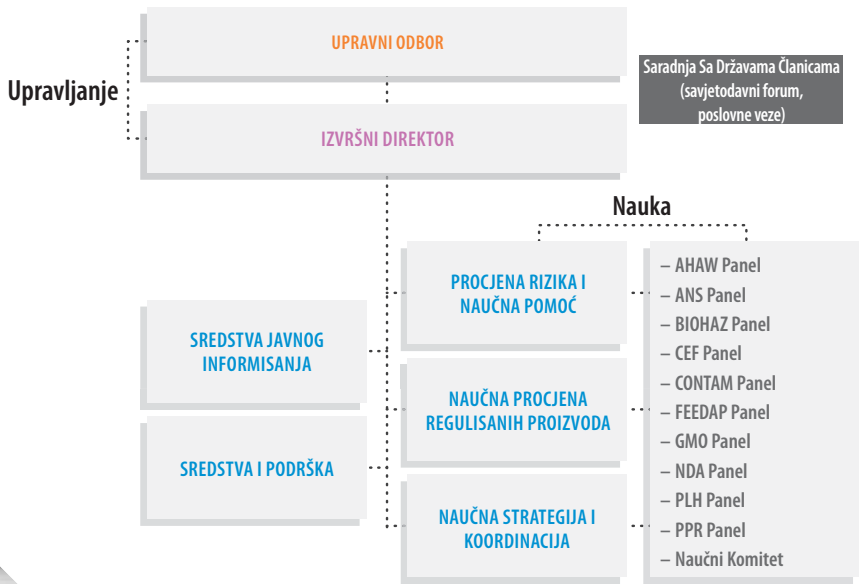
Naučni rad EFSA vodi Naučni komitet i njegovih 10 naučnih komisija u čijem sastavu se nalaze naučnici koji su vodeći u svojim oblastima. Pored njih, postoje naučnici koji učestvuju u radnim grupama kada se zahtijeva uže stručno znanje. Naučni komitet daje savjete o spornim pitanjima, dok komisije sprovode procjenu rizika i daju stručna uputstva u određenim oblastima kao što su:

- **Aditivi i proizvodi ili supstance koji se koriste u hrani za životinje**
- **Zdravlje i dobrobit životinja**

- **Biološke opasnosti, uključujući rizik od BSE i TSE bolesti**
- **Zagađivači u lancu ishrane**
- **Dijetetski proizvodi, ishrana i alergije**
- **Dodaci hrani i nutritivni sastojci koji se dodaju hrani**
- **Materijali koji dolaze u kontakt sa hranom, enzimi, arome i pomoćna sredstva za preradu hrane**
- **Genetski modifikovani organizmi**
- **Zdravlje bilja**
- **Proizvodi za zaštitu bilja i njihovi ostaci**

Naučni savjeti EFSA stručnjaka su plod kolektivnog razmatranja i odluka, pri čemu svaki član ima jednako pravo glasa. Uz to, EFSA primjenjuje interne mehanizme i procese rada da bi sačuvala nezavisnost naučnog rada gdje spadaju i zahtjevi za davanje izjave o interesima.

Visoko kvalifikovano osoblje u tri naučna Direktorata organizacije EFSA, pružaju podršku ovim grupama i sami sprovode ocjenjivanje u nekim oblastima, kao što je kritički pregled

aktivnih supstanci korišćenih u pesticidima. Zajedno sa partnerima na nivou država, zaposleni u organizaciji EFSA imaju značajnu ulogu u usaglašavanju i proširenju prikupljanja podataka i praćenja stanja – na primjer, u pogledu potrošnje hrane, „zoonoza“, pesticida, zagađivača – što povećava kvalitet procjene rizika organizacije EFSA.

Vođena sopstvenom naučnom strategijom, Uprava prati tok međunarodnog naučnog razvoja, uključujući nove metodologije procjene rizika i inovacije, zahvaljujući znanju svojih stručnjaka i vezama sa naučnim mrežama i agencijama za bezbjednost hrane širom planete.

Kroz svoje aktivnosti obavještanja o rizicima, EFSA pokušava da podigne svijest i da

podrobnije objasni implikacije svojih naučnih procjena. Kako je postavljeno u njenoj strategiji za obavještanja javnosti, Uprava to čini analizirajući uočavanje rizika u vezi sa hranom od strane javnosti i objašnjavajući i stavljajući u kontekst rizike povezane sa lancem ishrane. Saradnja sa ključnim nosiocima ovih poslova, gdje spadaju i državni organi, zainteresovane strane i mediji, pomaže organizaciji EFSA da uputi poruke široj javnosti. Uprava se takođe zalaže za dosljednost poruka, kroz koordinaciju obavještanja sa drugim tijelima koja se bave procjenom rizika i s odgovornim za upravljanje rizicima, kao što su Evropska komisija i države članice Evropske unije.

